

Anders Christensen

<anders@geekhouse.no>

øl-evangelist, cerevisafil, zymurgist, cenosillicafob, nerd, &c

Det rene vanvidd?

**Den tyske Renhetslovens liv og levned
- med smaksprøver**

*Foredrag for Det gode øls klubb
på Den gode nabo tirsdag 9. august 2011*

Øltid! Tsingtao

Opprinnelig et tysk koloni-bryggeri i Qingdao i Kina (Tsingtau på tysk)

Brygget etter renhetsloven

Nasjonalisert av kommunistene, men brygget etter renhetsloven gjennom hele kommunisttiden, også under kulturrevolusjonen

Privatisert, og har nå kommersialisert produksjon og smaksbilde.

Myten om Renhetsloven

I **1516** forbød Hertug Wilhelm av Bayern å bruke andre ingredienser enn malt, humle, vann og gjær i øl for å beskytte forbrukerne mot billige, dårlig og skadelige ingredienser, og siden har dette vært lovfestet i Tyskland og andre land som liker godt øl.

Hertug Wilhelm av Bayern

*Bare litt mer katolsk enn paven
Tilnavn: «der Standhaftige»
Ledet mot-reformasjonen
Ko-regent med Ludvig X etter
en familiekrangel som faren
hadde forsøkt å unngå.
Fyrstehuset Wittelsbach
Kranglet med «alle» om
religion, herredømme over
ulike fyrstedømmer og
andre av livets detaljer.*

Ingolstadt

Vedtatt på landdagen i
Ingolstadt 23. april 1516
Signert av Wilhelm IV
... neppe den passasjen i
lovteksten de ville tippet
at folk fremdeles
kranglet om 500 år
senere.

Kart: Lencer og NordNordWest

Øltid! - Gruitbier

Har en urte- og krydderaktig smak som er typisk for øl før humle kom i bruk.

Primært er det brukt pors

Porsplukking var en gang mer alvorlig enn plukking av multer er i dag.

Kontroll med pors-handelen var en monopolsituasjon.

Ting man kan/kunne finne i ølet

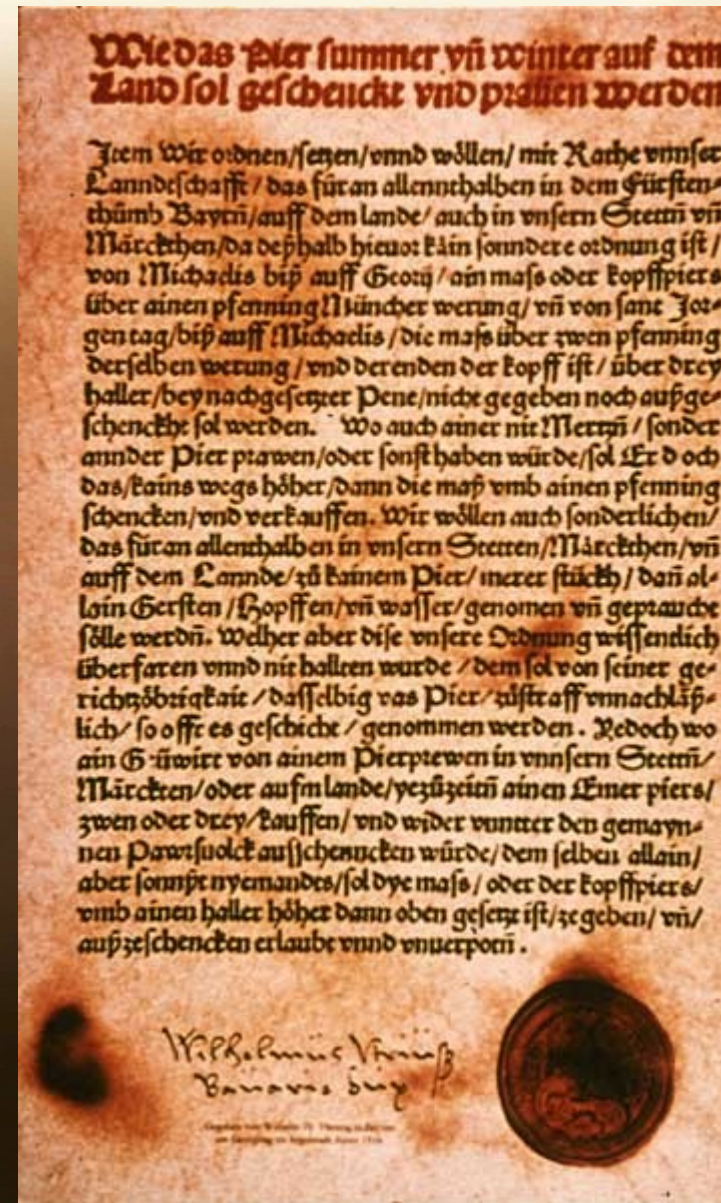
Tobakk
Sot
Koreander
Karvefrø
Kylling
Chilli
Paradisfrø
Anis
Kirsebær
Piggeple
Mais
Bark
Sorghum
Pepper
Banan
Or
Rug
Melkesyre
Hyllebær
Honning
Einer
Belladonna
Fersken
Havre
Hasselnøtter
Pors
Nitrogen
Løvetann
Stryknin
Irish moss
Aske
Lyng
Ryllik
Alun
Kalk
Molasse
Anis
Quassia-bark
Østersskjell
Laurbær
Ris
Karamell
Kongler
Rørsukker
Potetblader
Malurt
Millet
Bulemurt
Vindruer
Østersskjell
Ingefær
Røyk
Poteter
Brennesle
Te
Meldrøye
Hvete
Svømmeblære
Karbondioksid
Kaffe

Hva sier renhetsloven ?

I en lov om prisregulering av ølsalg av 1516 står der:

Wir wöllen auch sonderlichhen das füran allenthalben in unsern Stetten, Märckthen, vñ auff dem Landde, zü kainem Pier, merer stückh, dañ allain Gersten, Hopffen, uñ wasser, genomen uñ geprauchet sölle werdñ.

Dvs: bygg, humle og vann ...
... ikke malt, hvete eller gjær.

I tillegg sier den også

- Brygging kun fra 29. september (Mikkelsmess) og frem til 23. april (Jørgensmess)
- Fastsetter maks-prisen på øl i ulike situasjoner og til ulike årstider, dobbel pris om sommeren.
- I noen gjengivelser gir den hertugen rett til å stoppe ølbrygging når det er lite eller dyrt bygg.
- Overtredelse medfører inndragning av ølet.
- Tillater litt ekstra avanse for serveringssteder som ikke selv brygger, men kjøper øl

Blasfemiske spørsmål

(til bryggerier som sier de følger Renhetsloven av 1516)

- Hvorfor brygger dere om sommeren?
- Hvorfor bruker dere ikke kun naturlig gjæring?
- Hvorfor selger dere ikke ølet for 10-20 ø/ltr?
- Den erklærer at den kun gjelder for Bayern. Kan ikke da alle utenfor Bayern brygge som de vil og fremdeles være i overensstemmelse med den?
- Har dere ofte fått beslaglagt ølet deres?

Forløperne til Renhetsloven

- 1156 Augsburg: bylovene gir straff til de som brygger «dårlig» øl
- 1293 Nürnberg: forbud mot å bruke hvete til brygging pga matmangel.
- 1351 Erfurt: forbud mot annet enn «Malz und Hopfen» til ølbrygging
- 1361 München: byen sjekker kvaliteten på ølet som brygges, og antall bryggere synker kraftig de følgende årene
- 1409 Landshut: forbud mot å bruke annet enn malt, humle og vann
- 1434 Weißensee: artikkel 12 i «Statuta Taberna» krever at øl ikke lages fra annet enn vann, malt og humle.
- 1447 München: forbud mot å bruke annet enn bygg, humle og vann
- 1453 Regensburg: Forbud mot frø, urter, vekster og lignende ting
- 1478 München: Påbud om kun å bruke bygg, vann og humle
- 1486 Landshut: Forbud mot røtter, bark, nøtter og lignende.
- 1487 München: Bryggere sverger kun å bruke bygg, humle og vann
- 1507 Eichstätt: Forbud mot en rekke ingredienser av type urter og krydder, men fremdeles tillatt med einer, salt og karve
- 1516 Bayern: Den kjente renhetsloven blir innført.

Øltid!

Köstritzer Schwarzbier

Foto: Euku

*Største, eldste og best kjente bryggeri av Schwarzbier (1543)
Påstås å være en videreutvikling av Braunschweiger Mumme – som var et fyldig krydderøl
Idag er det innenfor renhetsloven
Tysklands svar på Guinness: ser sort og fyldig ut, men er egentlig lett og litt tynn.*

9. august 2011

Anders Christensen

De neste 300 årene ... en veldig lang oppvekst

1548: Freiherr von Degenberg tillates å brygge hveteøl.

1551: Loven modifiseres til å angi malt i stedet for bygg, og tar også med gjær. Videre tillates koreander og laurbær, mens bulemurt og tysbast forbys.

1553: Loven repeteres og det forbys å brygge mellom 23. april og 29. sept ... igjen!?

1602: Degenberg-slekten dør ut, og rettighetene til å brygge hveteøl faller tilbake til Wittelsberg-slekten.

1616: Salt, einer og karve tillates.

1850: Schneider tillates å brygge hveteøl

1861: Igjen forbys alle andre ingredienser enn byggmalt, humle, vann og gjær. Gjentas i 1865 og 1868.

Oktoberfest

En urgammel bayersk fest for å feire øl og renhetslov i oktober hvert år?

Urgammelt? Nei, først i 1810 som et hesteløp i anledning et kongelig bryllup (som neppe var verd å minnes).

I oktober? Nei, flyttet til september pga bedre og varmere vær, men avsluttes i første fredag i oktober.

Men, om 29. sept var start på bryggingen så ville man i månedskiftet sept/okt ha behov for å drikke opp gammelt øl og et ønske om å prøve det nye ølet.

Øltid: Neumarkter Lammsbräu Urstoff

Urstoff er merket

Dortmunder/

Helles.

*Litt fyldigere og litt
mindre humlet enn
pilsner.*

Gammelt bryggeri

*som har gått 100%
organisk siden 1970*

Malter selv

Tørker lokal humle

Neumarkter Lammsbräu

Renhetsloven erobrer Tyskland

1871: Et samlet Tyskland innfører en «renhetslov light» som tillater blant annet sukker, stivelse, sirup og ris. Unntak for Bayern som har sine egne, gamle regler.

1896: Innføres i Baden

1900: Innføres i Würtemberg

1906: Den bayerske renhetsloven innføres 6. juni overalt i det tyske keiserriket,
... og det er fred og ro i ca åtte år.

Etter Sovjetrepublikken Bayern

- Etter keiserdømmets fall **løsrev Bayern seg**, og var til og med en kort måned en sovjetrepublikk
- Ved Tysklands nye samling til Weimar-republikken i 1919 satte fristaten Bayern krav om at **Renhetsloven måtte fortsette å gjelde** for hele Tyskland. Innfridd 1923.
- Kravet ble innfridd, muligens fordi Bayern var en stor delstat, og det var et enkelt krav å innfri.
- Den kalles først nå Reinheitsgebot.

Etter andre verdenskrig

- Etter andre verdenskrig ble Weimar-republikken oppløst og Tyskland ble styrt av de allierte
- Ved Forbundsrepublikkens (Vest-Tyskland) dannelse i 1952 satte Bayern krav til at Renhetsloven måtte gjelde for hele Tyskland dersom de skulle gå med.
- Kravet ble innfridd – og de allierte gav sannsynligvis blaffen.
- I nødsårene like etter WW2 var det lov med mye rart av tilsetninger – dog ikke i Bayern.

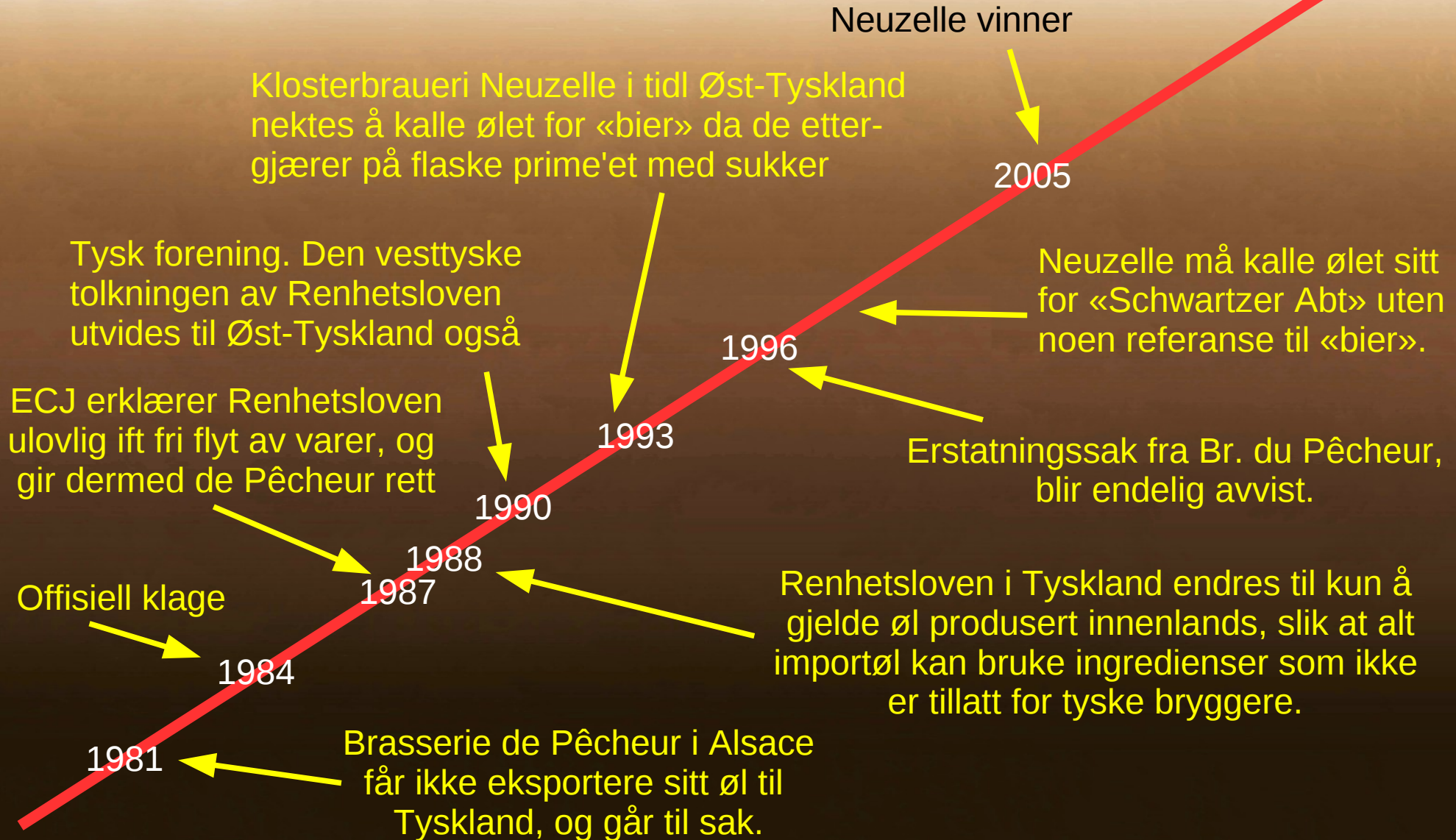
Ved Tysklands samling

- Etter Berlin-murens (1989) fall var det gitt at de to republikkene skulle smelte sammen til ett land.
- Bayern satte som krav til å gå med på samlingen at Renhetsloven skulle gjelde også for Øst-Tyskland, der den ikke vært gjeldende i kommunisttiden.
- Kravet ble innfridd – og Øst-Tyskland ble vel egentlig overkjørt og hadde ikke noe valg.

Den europeiske union

- Ved etableringen av det indre markedet i EU (rundt 1990) var det mange lover som måtte avstemmes.
- Mange i Bayern mente at man skulle løsrive seg fra Tyskland og EU om ikke Renhetsloven ble gjort gjeldende i hele EU.
- Kravet ble **ikke** innfridd, og ingen trodde at Bayern ville gjøre alvor av en slik trussel.
- Tyskland beholdt imidlertid renhetsloven for øl produsert innenlands.

Hva skjedde i 1987 og deromkring?

Argumentene

OK, så forbrukerne skal beskyttes mot farlige tilsetninger i ølet, men ...

- Hvis sukker og andre næringsmidler er så farlig, hvorfor er det tillatt i andre produkter?
- Er ikke egentlig alkoholen i dette ølet langt farligere enn bruken av sukker eller andre korn enn bygg?
- Dessuten bryter dere loven selv, dere kaller det bare ikke «bier», men tillater det drukket.
- Og i overgjæret øl er det jo likevel lov ...

Øltid: Weihenstephaner Hefe Weissbier

Verdens eldste bryggeri (1040), men kan trolig spores tilbake til 768, da klosteret fikk skatt i form av humle.

Rasert av hunere i 955

Nasjonalisert av Napoleon i 1803.

Hveteølet deres regnes for å være en av verdens beste og typeretteste hveteøl.

Weihenstephan huser en av verdens beste bryggerihøgskoler.

Overgjæret øl og andre smutthull

Det kan brukes hvete og noen andre kornslag

Det kan brukes sukkerkulør (karamell)

Alt er greitt om du lager det av malt

Det er greitt å brygge hvordan du vil, bare du ikke merker produktet «bier»

Foto: Gamsbart

Motivasjoner

Opprinnelig

Underveis

Idag

Demme opp for importøl

Nasjonal stolthet

Prisregulering

*Garantere at forbruker fikk
det han betalte for*

*Reservere hvete
for brødbaking*

*Unngå unndragelse
av skatt*

Gammel vane

*Beskytte mot
skadelige urter*

*Sikre levevilkår
for undergjæring*

*Sikre kvalitet
på produktet*

Konkurransefortrinn

*Skape rettferdig
konkurranse*

*Forby bruk av
billige råvarer*

Kritikk mot Renhetsloven

- Gir utidige begrensninger på ingredienser
- Burde være en sak for helsemyndighetene, og ikke detaljeres i en lovtekst for hver vare.
- Virker konkurransehemmende
- Virker ensrettende på bryggeriene
- Fokus på råvarenes art, ikke deres kvalitet eller tilstand, eller behandling/prosessering

Renhetsloven i Norge

Lov om tilvirking, innførsel og beskatning av øl, av 28. juni Nr. 4. 1912, innført for ikke «at vildlede publikum med hensyn til ølets sande beskaffenhet»:

§1. Ved øl forstås enhver ved gjæring eller på annen lignende måte fremstilt alkoholholdig, udestillert drikk som ikke er tilberedt av eller tilsatt andre stoffer enn vann, malt, humle og gjær eller for øl, tilvirket i tilvirkerens hjem overensstemmende med § 3, tillike ener, enebær, pors, sirup og sukker, de to siste stoffer dog ikke i større mengder enn henholdsvis 100 og 50 gram pr liter vørter. [...]

§3. Ølbrygning, som sker i tilvirkerens hjem og med hans egne apparater sam ttil bruk enten i hans egen husholdning eller for arbeidere ved hans gaardsbruk, undtages fra beskatning og fra de med hensyn til beskatning i den lov givne forskrifter. Til ubeskattet hjemmebrygning maa tilvirkeren ikke anvende malt, maltekstrakt eller vørter, som er blit ham overdrat av nogen anden, eller som er tilvirket i anlæg, hvis tilvirken er bestemt til salg eller til derav at tilberede varer for salg.

Enhver, som driver salg eller utskjænkning av øl, er uberettiget til at foreta ubeskattet husbrygning.

Hva var lov i Norge

- Kun fire ingredienser til kommersiell brygging for det som skulle serveres innenlands.
- Hjemmebrygging tillatt med pors, einer og moderate mengder med sukker.
- Det var ikke lov å hjemmebrygge med malt man hadde kjøpt, man måtte malte selv.
- Servering kunne utelukkende foregå i hjemmet eller til gårdsarbeidere
- Men til øl som eksporteres er alt øl.

Renhetsloven i Hellas

- Bayerske Otto Friedrich Ludwig von Wittelsbach ble valgt til konge av Hellas 1832
- Implementerte renhetsloven i god bayersk stil
- Grekerne kastet kongen i 1862, men glemte å oppheve renhetsloven
- Ble truet av EU i 1986 for å fjerne den, og så ingen grunn til å krangle
- ... sannsynligvis mer interessert i vin

Foto: Jean-Pol Grandmont

Øltid: Chimay Bleu

- *Belgisk trappistøl*
 - *Sies å brygges med mel, hvetestivelse, dextrose, ekstrakt av humle og karamell (og byggmalt)*
 - *Følger ikke renhetsloven*
 - *Munkene liker ikke så godt å snakke om det.*
- Fan-klubben glemmer å huske på det ...*

Foto: Riflemann

Renhetsloven i Afrika

(Etter oppfinnelsen av kjøleteknikk)

NAMIBIA

Tysk koloni 1884-1920

Renhetslov fra 1906

Fremste bryggeri er

Namibia Breweries, som bruker renhetsloven som salgsargument

Namibia fikk i 2009 et lite mikrobryggeri: Camelthorn Brewing som følger renhetsloven «som en selvfølge»

Noenlunde vennlig krangel med Sør-Afrika om hvem som har det beste ølet

... men ikke er formelt lovpålagt

TYSK ØST-AFRIKA

Tysk koloni 1891-1918

Renhetslov fra 1906

Brygger idag i tre tradisjoner:

Tradisjonell brygging

Internasjonal lagerbrygging

Innenfor renhetsloven

Kun ett bryggeri brygger idag innenfor renhetsloven

I mellomkrigstiden ble Tanzania «invadert» av et kenyansk bryggeri

Innen tradisjonsbrygging er det mye som ikke er helt renhetslov ...

TOGO og KAMERUN

De må ha hatt renhetslov en gang i tiden, neppe i dag.

Noen sære utslag

Ulovlig med
Umaltet korn

Trenger salter i
Bryggevannet

Ønsker å bruke
Umaltet bygg

Løsning:
Lettmaltet bygg!

Finn en brønn som
har de rette saltene

Ønsker et litt
Syrlig øl

La melkesyrebakterier på
maltet få genere melkesyre
under malting.

Svi kokkjelen så
vørteren blir
karamellisert

Kan ikke tilsette
melkesyre

Kan ikke
tilsette
karbondioksid

La CO2 komme
fra ølet selv

Overkarbonere ølet
og injektore vann i stor
hastighet for å få noe
CO2 til å felles ut, boble
opp og fylle halsen.
Deretter kapsle flaska

Får ikke lov å bruke
karamell

Vil unngå
oksydering
av ølet

Fylle flaskehalsen
med karbondioksid

Konklusjoner

- Mest en «skrytelov» for å skryte av ølet
- Tvilsomt om den har beskyttet forbrukerne
- Navnet Renhetslov er 1800-talls.
- Bayern selv ble ikke skikkelig styrt av renhetsloven før på 1800-tallet.
- Egentlig en bayersk fiks idé og eksportartikkel
- Mange vil hevde at den er unødvendig
- Mer øl-romantikk enn nyttig lovgivning.
- Kanskje mest en konkurranseforrykkende lov?

Kilder, opphavsrett og takksigelser

Public domain: Afrikakartet; Våpenskjoldene for Ingolstadt og Bayern; Portrett av Otto av Hellas; Portrett av Wilhelm av Bayern;

CC BY: Oktoberfestbildet (Foto: sentor86); Menno og Jens (Foto: Bernt Rostad);

CC BY-SA: Kart over Bayern (Lencer og NordNordWest); Köstritzer Schwartzbier (Foto: Euku); Tsingtao (Foto: Clarin); Neuschwansteins slott (Foto: Cezary Piwowarsky); Weihenstephaner Hefe Weissbier (Foto: Usien); Reinheitsgebot flaskekapsel (Foto: Gamsbart); Chimay flasker (Foto: Rifleman); Bryggkjele utenfor Chimay (Foto: Jean-Pol Grandmont)

Gjengivelsen av teksten av renhetsloven er litt mer usikker, men dette er for det første en lovtekst og for det andre er det langt eldre enn lengden på opphavsretten. Logo for Neumarkter Lammsbräu er hentet fra den tyske wikipedia, og den er markert som noe uviss opphavsrett der.

Takk til bruk av Ubuntu, LibreOffice Impress, Gimp som jeg har brukt mens jeg laget denne presentasjonen og til Wikipedia og Wikimedia Commons som har vært til hjelp og støtte med å finne materiale og fotos

Mitt bidra i dette foredrag tilgjengeliggjøres som Creative Commons «Navngivelse-DelPåSammeVilkår» (Attribution-ShareAlike). Se forøvrig <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/no/>

Takk til Jörg Finkeldey ved Camelthorn Brewing for å bekrefte situasjonen i Namibia.

Spørsmål?

***Dagens reklame ... om øl på bloggen min:
<http://anders.geekhouse.no/blog/beer>***